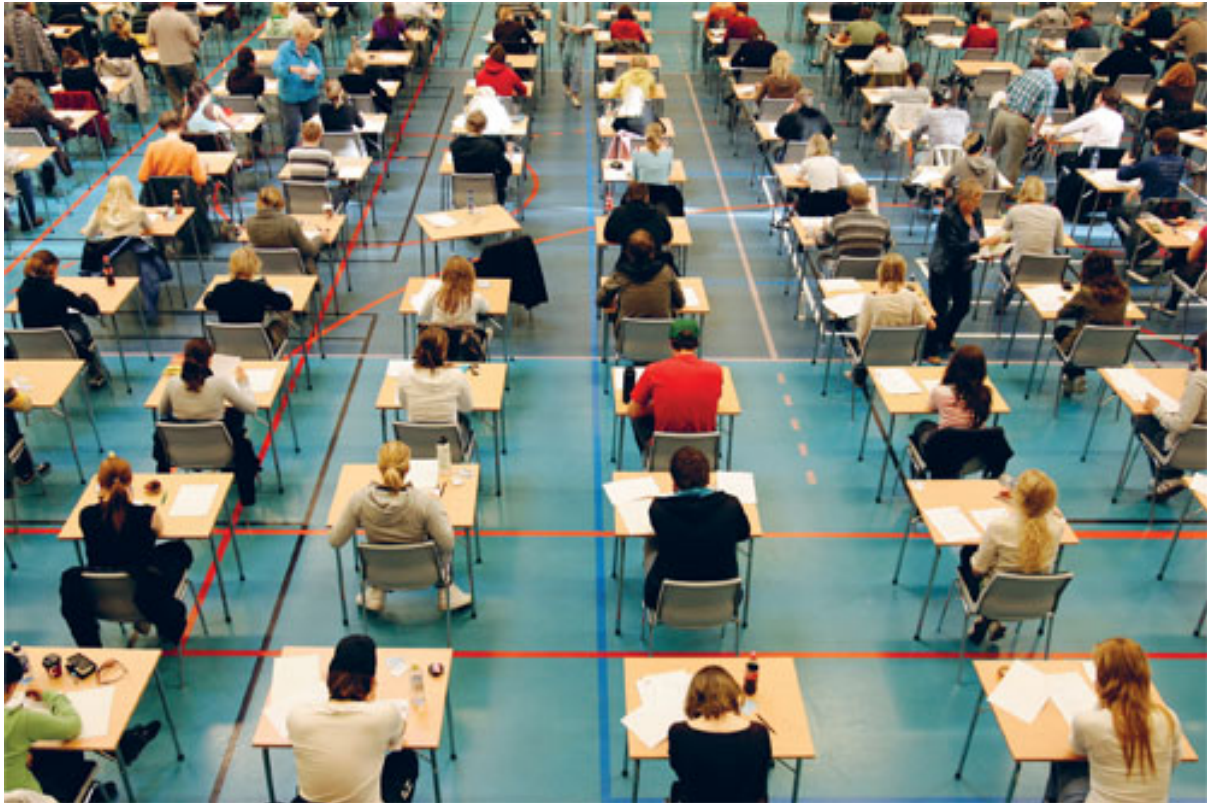

Hva slags psykolog er jeg?

Ivar A. Bjørgen
Professor i psykologi

Mye av den faglige utviklingen og nytenkningen i dagens psykologiske yrkesutøvelse har skjedd gjennom andre kanaler enn profesjonsutdannelsen. Alternative studiemodeller er vel verdt en granskning.

PSYKOLOGIEKSAMEN : Profesjonsstudiet i Trondheim hadde en trang fødsel, forteller Ivar Bjørgen: Selv grunnfagsstudentene måtte reise til Oslo for å ta eksamen. Men etter at mitt første kull på tre alle hadde fått laud, fikk vi fortsette, først med magistergrad, senere med mellomfag og hovedfag. Og det var da vi selv ble en trussel for den ensrettede psykologutdanningen. Hovedfag ble ikke akseptert som grunnlag for psykologtittelen. Bildet viser eksamen fra 2006.

Foto: Gorm Kallestad NTNU info

Psykologiprofesjonen er etablert for alvor i Norge, og da kommer naturlig nok behovet for å beskrive og forstå denne yrkesutøvelsen og hvordan den har utviklet seg. I Tidsskrift for Norsk Psykologforening har de første forsøkene kommet. Et ferskt eksempel var også boken som kom ut i forbindelse med 100-årsmarkeringen av Psykologisk institutt i Oslo: Klinik og laboratorium. Altså: Hvordan ble psykologi en profesjon? Hva slags profesjon er det – og hvordan bør den være? Jeg ønsker å bidra med en høyst personlig beskrivelse av egen utvikling. Vi trenger mange beskrivelser for å fange opp mangfoldet. La meg være et bidrag til empirien!

Er det ikke viktig – både for forskningens vitalitet og for en anvendbar praksis – at et slikt fag og et slikt yrke ikke har stengte murer rundt seg?

Fredsskapende og konfliktfylt

For meg skjedde møtet med faget allerede i gymnaset, Rektor Helge Fonnum på Ringerike argumenterte overfor Storting og Regjering at psykologifaget måtte få plass i skolen. Hans begrunnelse var følgende: I løpet av et halvt århundre hadde vi opplevd to verdenskriger på grunn av konflikter mellom mennesker og nasjoner. Nå måtte vi ta konfliktløsning på alvor og få det inn i menneskenes utdanning. Psykologi var faget, og vi måtte få det inn i skolen! Han hadde selv undervisningen, en time i uka, hvor engelsklinja og reallinja var samlet. Hadde det noen effekt? Tre fra mitt kull ble professorer i faget, men hva med konfliktløsning?

Gymnaset var grått, jeg ville bort, men måtte søke for å komme ut i militærtjenesten siden jeg bare var 17 år da jeg var ferdig med gymnaset. Jeg kom ut i Hærens Samband på Jørstadmoen, men også der møtte jeg psykologien, rektor Halvard Grude Forfang fra Nansenskolen inviterte rekruttene til kveldsseminarer i psykologi!

Neste møte med faget var på universitetsplassen høsten 1954, hvor rektor Tidemand Ruud fant at han måtte hilse spesielt på oss 7 som hadde meldt oss på psykologistudiet. «Men dere kan jo ikke regne med å få noen jobb!» advarte han.

Hva fant vi i Oslo? I 1948 hadde det samlet seg 6 kandidater som ble det første kullet som fikk ta en såkalt «eksamen i psykologi» i Norge, og to av dem, Arvid Ås og Per Mentzen, ble viktige lærere i faget som vi møtte. Så møtte vi Schjelderup og «nevroseklubbene», og Saugstad som introduserte eksperimentalpsykologien. Og sannelig møtte vi konflikter i faget som skulle løse konflikter: Hvem er du på parti med? Jeg ble i tvil om det var psykologi jeg ville studere. Det var jeg faktisk også i 1955–1956 som Fulbrightstudent i Boston – for der var det også konfliktfylt mellom Maslow og Skinner! Hvordan kunne et slikt fag løse konflikter? Men da jeg kom tilbake til Norge, var saken klar, det skulle bli psykologi, men jeg identifiserte meg ikke som psykolog: For meg ble psykologien forskning og læring. Jeg fikk til og med eget laboratorium, riktignok var det en stige opp dit som forsøkspersonene stadig glemte når de skulle ut av døra igjen og ble hengende i håndtaket! Dette ble mitt virkelige møte med faget.

Hagearbeid og elektrosjokk

Faget var omgitt av en god del mystikk og fordommer, du måtte være litt rar for å være psykolog. Jeg fant fort ut at jeg måtte ta en doktorgrad så jeg heller kunne kalle meg dr.philos.!

Jeg fikk min praksis ved Psykiatrisk klinikk, der overlegen uttalte at «Psykologer trenger bakkekontakt, derfor kan de starte med å rake i hagen». Selv opplevde jeg å bli møtt med indignasjon fra pleierne da jeg satte meg ned for å samtale med pasientene, jeg husker en pleier som fresende og nesten på gråten sa at jeg heller burde pusse messingkranene på vasken. Profesjonen som psykolog var nok ikke helt akseptert i helsevesenet på det tidspunktet.

Et annet tidlig minne var å være vitne til elektrosjokkbehandling. Plutselig kom en gruppe pleiere inn på en sovesal for 20–30 pasienter, et skjerm Brett ble satt opp, men alle oppfattet hva som skulle skje mens pasienten ble holdt fast i armer og ben. Ikke gode praksisminner i lys av tvilen om effekten av slik behandling som har kommet fram i ettertid. Fra praksis husker jeg ellers høyst ulik bruk av

Rorschach-testen: Jeg hadde med meg fra Boston en rent psykometrisk anvendelse hvor data var kvantitative analyser av for eksempel F+ skåre, mens den norske praksisen var basert på kvalitative analyser. Nei, faget var mangfoldig.

Men hvordan var det med profesjonaliseringen av faget i andre land, våre naboland? Jeg hadde et studieopphold i Stockholm vårsemesteret 1960. Instituttet der var da sterkt preget av psykometri og persepsjonsforskning, og den eneste med klinisk bakgrunn kom fra Forsvaret. Tilsvarende var mine inntrykk fra Danmark og Finland, det var spesialisering innenfor teoretiske deler av faget, men klinisk, nei!

Profesjonalisering og ensretting

På mange måter gikk det allikevel forbausende bra med den norske profesjonaliseringen av faget. Selv satt jeg som sekretær for Psykologisk institutt i Oslo ved gjennomføringen av embetseksamen i psykologi, men det gjaldt organiseringen av selve studiet, profesjonaliseringen av yrket hadde nok Psykologforeningen mye av æren for. I alle fall gikk prosessen uten store skandaler, og etter hvert ble den norske yrkesutformingen langt på vei en modell også for de andre nordiske land. Men dette skjedde gjennom sterk kontroll, nærmest ensretting, av studieveien, noe jeg først og fremst fikk merke da jeg skulle bringe faget ut av hovedstaden og til Trondheim.

I Trondheim måtte vi starte studiet fra bunnen av: Selv grunnfagsstudentene måtte reise til Oslo for å ta eksamen. Men etter at mitt første kull på tre alle hadde fått laud, fikk vi fortsette, først med magistergrad, senere med mellomfag og hovedfag. Og det var *da* vi selv ble en trussel for den ensrettede psykologutdanningen: Hovedfag ble ikke akseptert som grunnlag for psykologtittelen. Det var fundamentalt ulike syn på faget også i Oslo, noe som blant annet kom til uttrykk i synet på klinikk. Dette gjorde det kanskje enda verre for periferien å bli akseptert, og det var først gjennom ensretting av profesjonsstudiene at kandidater fra Bergen og Trondheim og etter hvert Tromsø ble «psykologer.»

Det er fortsatt ikke åpnet for en felles ramme innenfor Euro.psy. som kan gi plass for ulike studieretninger. Men innenfor store deler av dagens psykologiske yrkesutøvelse, som menneske/maskin-interaksjon, trafikk, læring og tenkning, organisasjonsutvikling og nevropsykologi, har mye av den faglige utviklingen og nytenkningen skjedd gjennom andre kanaler enn profesjonsutdannelsen. Alternative studiemodellers bidrag til fagets anvendelse er vel verdt en granskning, men det vil jeg ikke utdype her.

Hva er en psykolog?

Men hva er resultatet blitt, hva er en psykolog? Er tiden moden for å begynne å sette sammen enkelthistoriene? Psykologiprofesjonen har en komplisert historie, og det er mange av oss nå som utgjør denne empirien. Mye tyder på at denne profesjonen vil bli tillagt mange oppgaver og få stor innflytelse i fremtiden, derfor er dette spørsmålet viktig: Skal psykologer ha alle grunnleggende egenskaper felles? Er det ikke viktig – både for forskningens vitalitet og for en anvendbar praksis – at et slikt fag og et slikt yrke ikke har stengte murer rundt seg?

Er det viktig å ha alternative retninger, og kandidater som har vært nødt til å kjempe for å finne nye anvendelser for faget? I så måte er opptaket til studiet sentralt, og det spørres vel om opptak på grunnlag av karakterer på videregående skole og uten kjennskap verken til faget eller profesjonen gir den beste rekrutteringen. Jeg brukte, som det fremgår, lang vei fram til faget uten at dette bør være

noe ideal, men jeg kjenner mange fremragende psykologer som aldri ville ha sluppet inn hvis det var skolekarakter og flervalgs-eksamen som hadde vært kriteriene.

Nå ser det ut som yrket står foran viktige nye oppgaver i samfunnet. Da er åpenhet om egen kompetanse minst like viktig i dag som da Platon formulerte kravene til dialog mellom leg og lærd for godt over 2000 år siden. Spesialiseringen gjør dialogen enda vanskeligere i dag, men den er viktig for utfallet av møtet og behandlingen. Slik åpenhet er avgjørende, for også overfor andre yrkesgrupper og profesjoner skal psykologer kunne representere et positivt bidrag til for eksempel norsk helsevesen.

Hva så med meg og profesjonen? Jeg har forsket litt i noen psykologiemner og undervist et ganske stort antall studenter i faget, men hva slags psykolog er nå jeg?